

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataide

2023

Niko Saarinen

Taide, työ ja taidetyö

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataide

2023 | 44 sivua

Niko Saarinen

Taide, työ ja taidetyö

Tämä opinnäytetyö tarkastelee taiteilijan tekemää työtä, ja tavoitteena on avata taidetyön käsitettä. Toisena tavoitteena on pohtia, mitä taidetyöstä puhuttaessa tulisi muuttaa, jotta keskustelu olisi rakentavaa. Kolmantena tavoitteena on analysoida omaa taiteellista työskentelyä ja vahvistaa taiteilijaidentiteettiä.

Antropologi James Suzmanin tutkiman työn historian avulla avataan taidetyön käsitettä ja työn muuttuvaa kuvaa analysoidaan Sitran 2023 megatrendien kautta. Ajankohtaisten julkaisujen ja taiteellisen työskentelyn esimerkkien avulla kartoitetaan taidetyön erityispiirteitä.

Taiteilijan työn erityispiirteiden takia taidetyötä on vaikeaa määritellä, ja se aiheuttaa helposti väärinkäsityksiä. Taiteilijoiden tekemän työn arvostuksen nostamiseksi taiteen tavoitteita ja arvomaailmaa tulisi tuoda esiin selkeämmin. Taiteilijan ammatista saadun toimeentulon edellytyksiä tulisi parantaa lisäämällä koulutusta ja yhteistyötä viranomaisten ja järjestöjen välillä.

Opinnäytetyö osoittaa taidetyön erityispiirteiden johtuvan erilaisista tavoista toteuttaa taiteilijan ammattia. Taiteilijoiden tulisi tästä huolimatta opiskella ja ottaa rohkeammin käyttöön erilaisia toimeentulomalleja. Taiteilijoilla ja taidetyöllä on myös paljon uusia mahdollisuuksia työn ja talouden muutoksessa.

Asiasanat:

taide, työ, taidetyö, taiteilija, uusmaterialismi

Bachelor's / Master's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Fine Arts

2023| 44

Niko Saarinen

Art, work and artwork

This thesis examines the work of an artist and aims to open the concept of artwork. The second objective is to consider what should be changed when talking about artwork to have a constructive discussion. The third objective is to analyze my own artistic work and to strengthen my identity as an artist.

The approach to artwork is to briefly explore the history of the concept of work through anthropologist James Suzman and to analyze the changing image of work through Sitra's 2023 megatrends. Current publications and examples of artistic work will be used to identify the specific characteristics of artwork.

The specificities of the artist's work make it difficult to define and easily misunderstood. To enhance the appreciation of the work of artists, the aims and values of art should be more clearly expressed. The conditions for earning a living as an artist should be improved through more training and cooperation between public authorities and organizations.

The thesis uses an example to show that the specific characteristics of artwork are due to the different ways in which the artist's profession is carried out. Nevertheless, artists should study and be more courageous in adopting different models of livelihood. Artists and artwork also have many new opportunities in the context of changing work and the economy.

Keywords:

Art, work, artwork, artist and new materialism

Sisältö

1 Johdanto	6
2 Työn historia ja taidetyön erityispiirteet	9
2.1 Työn historiaa	9
2.2 Työn murros	11
2.3 Taidetyö	12
2.3.1 Taidetyö ja toimeentulo	13
2.3.2 Taidetyön erityispiirteet	14
2.4 Taiteen autonomia	15
2.5 Taidepuhe	17
3 Näkökulma taiteilijan työhön	18
3.1 Työhanskat käteen	18
3.2 Kerroksia ja yllätyksiä	21
3.3 Materiaali merkityksenä	23
3.4 Työkalu ajattelee	25
3.5 Näkymätön työ	28
3.6 Taiteilija omituisena työntekijänä	29
4 Taide, työ ja yhteiskunta	32
4.1 Taiteella vaikuttaminen	32
4.2 Rakentava keskustelu	33
4.3 Taiteilijan työ	34
4.4 Taidetyö ja koulutus	37
5 Hanskat naulaan	39
Lähteet	42

Kuvat

Kuva 1. Niko Saarinen: Kirje papalle 2022, hiilipiirros ja gesso paperille.	19
Kuva 2. Niko Saarinen: Setä, pappa ja isoisä 2022, hiilipiirros puulevyille.	19
Kuva 3. Niko Saarinen, Katse menneeseen 2022 hiilipiirros ja öljymaalauus.	20
Kuva 4. Niko Saarinen: Identiteetti 2023, hiilipiirros, öljymaalauus ja projisoitu video.	20
Kuva 5. Niko Saarinen: Aikuisten seurassa 2023, hiilipiirros ja öljymaali kankaalle.	21
Kuva 6. Niko Saarinen: Kaipaus teoksen prosessi ja valmis teos 2023, hiilipiirros ja öljymaali puulevyille sekä lisätty todellisuus.	22
Kuva 7. Johanna Johnsson: Kivenveistoa suojarusteissa.	25
Kuva 8. Niko Saarinen: Työkäsine työssä ja teoksena 2023, graniitti ja työkäsine.	27
Kuva 9. Niko Saarinen: Work of art, 2023, graniitti ja lisätty todellisuus.	27
Kuva 10. Niko Saarinen: Suuren maalauksen kuljetukseen tehty kehikko peräkärriyn.	28
Kuva 11. Niko Saarinen: Sukukirjan kansikuva, 2023, digitaalisesti muokattu öljymaalauus.	31

1 Johdanto

Näkemykset taiteilijan ammatista ja taiteilijan työstä vaihtelevat paljon kontekstista riippuen. Ehkä juuri siksi taiteilijuus, taiteilijan ammatti, taidetyö sekä taide työn murros tuntuvat olevan ajankohtaisia tutkimusaiheita. Turun yliopistossa on meneillään monivuotinen *Taidetyö ja talouden uudet muodot – yksilöyrittäjyydestä kestäviin kollektiiveihin* -projekti. Siinä tavoitteena on kartoittaa ja analysoida taiteilijan työn muutoksia nyky-Suomessa. Taiken 2023 barometri selvittää kyselyllä taiteilijoilta toimeentulosta ja työn jakautumisesta taidetyön ja muun työn välillä. Kuvataiteen talo järjesti taide elinkeinona -webinaarin lokakuussa 2023. Suomen Taiteilijaseura julkaisi 25.10.2023 oppaan taiteilijan työllistämiseksi kuukausipalkalla. (Suomen Taiteilijaseura 2023a)

Myös taiteilijoiden keskuudessa ollaan huolissaan toimeentulosta, mutta samaan aikaan käydään kriittistä keskustelua taiteen valjastamisesta talouden kasvattamisen välineeksi. Tämä tuli selkeästi esille Artpodin (Kask 2023) ohjelmassa taiteilijan toimeentulosta Evelin Kaskin haastattellessa taiteilijoita Haliz Yosefia ja Anna-Karoliina Vainiota. Taiteen myyminen, taiteen näkyvyys ulkomailla sekä taiteilijoiden käyttäminen eräänlaisina hyvinvointikonsultteina nähdään näissä keskusteluissa negatiivisina ja taiteen autonomiaa heikentävänä. Taiteilijoiden kenttä ei siis ole yhtenäinen ja tämä luo helposti lisää ristiriitaisuuksia taiteeseen työnä.

Taiteilijaksi valmistuvat eivät koe tulevansa hankkimallaan ammatilla toimeen ja esimerkiksi ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista taiteen maisteri onkin tulotilastojen peränpitäjä (Puttonen 2023). Kulttuurin ja taiteen arvoa on vaikea määrittellä, mutta sen kustannuksia on paljon helpompi laskea. Tämä voi osaltaan olla syynä taiteen rahoituksen haasteisiin. Ekonomistit Sixten Korkman ja Niku Määttänen arvioivat Helsingin Sanomissa (Vuori 2023), että kulttuurin arvoa on myös vaikeampi määrittää kuin esimerkiksi viennin, mutta se ei tee taiteesta vähemmän arvokasta.

Kieltämättä taide työnä ja taiteilijuus ovat täynnä ristiriitoja. Taideopinnot ovat monipuolisia ja haastavia, mutta eivät silti aina tarjoa mahdollisuutta työllistyä, koska taiteilijoille ei ole samalla tavalla avoimia työpaikkoja kuin esimerkiksi

luokanopettajille. Korkeasti koulutettua taiteilijaa voisi verrata yliopistotutkijaan, joka työllistyy määräaikaisten hankkeiden avulla. Kiinnostuin tutkimaan opinnäytetyössäni taidetyötä, koska se on yhteiskunnallisesti ja henkilökohtaisesti ajankohtainen.

Apurahajärjestelmä ja tukijärjestelmät eivät mahdollista läheskään kaikkien taiteen tekijöiden toimeentuloa, vaan suuri osa kamppailee toimeentulotuilla ja työttömyyskorvauksilla. Taiteen myyntikään ei useimmiten riitä tuomaan elantoa. Kelan ja verotoimiston näkökulmasta taiteilijaa kohdellaankin usein yrittäjänä, mikä ei välttämättä helpota taiteilijan ahdinkoa. Taiteilijuudessa on paljon yhtäläisyyksiä yrittäjyyden kanssa, mutta myös paljon eroja.

Tässä opinnäytetyössä osoitan, että taiteilijoilla on olemassa vaihtoehtoja pohiessaan toimeentuloa. Taidetta työnä tulee määritellä uudestaan ja oppilaitosten tulisi valmistaa opiskelijoita teosmyyntiä tai apurahajärjestelmää monipuolisempaan talousajatteluun. Totean myös, että taiteilijuus ammattina poikkeaa merkittävästi monesta muusta ammatinharjoittajasta ja näitä erityispiirteitä avaan lisää luvussa kaksi.

Kirjallisen opinnäytetyön ensisijainen tavoite on avata taidetyön käsitettä, mitä sillä tarkoitetaan sekä millaisia erityispiirteitä siihen liittyy. Taidetyötä käsittelen toimeentulon ja taiteilijan tekemän työn näkökulmista. Toisena tavoitteena on selvittää, mitä taidetyöstä puhuttaessa olisi muutettava, jotta yleinen keskustelu olisi rakentavaa. Esitän myös koulutuksen ja taiteilijan näkökulmasta tarvittavia muutosehdotuksia, jotta taidetyö pystyy vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. Kolmantena tavoitteena on ymmärtää taiteellista prosessia analysoimalla omaan taiteilijan työhön liittyviä erityispiirteitä.

Opinnäytetyön toisen luvun alussa määrittelen työn muuttuvaa käsitettä antropologi James Suzmanin ajatuksien avulla. Sitran megatrendien pohjalta päättelen työn käsitteen olevan yleisesti murroksessa ja osoitan taidetyön uusia mahdollisuuksia muuttuvassa maailmassa. Seuraavaksi käsittelen taiteilijan toimeentuloa ja avaan taiteellisen työn erityispiirteitä, taiteen autonomiaa ja taidetyöhön liittyvää diskurssia.

Pyrin lähestymään taiteilijan työtä mahdollisimman monipuolisesti, jotta työn erityispiirteet tulisivat näkyviksi. Taidetyöhön kuuluu luomisen ulkopuolella mm. brändäämistä, erilaisten sidosryhmien ja yhteistyökumppanien löytämistä, rahoituksen ja näyttelytilojen hakemista, tilaustöiden tekemistä, ryhmänäyttelyihin ja tapahtumiin osallistumista. Tämän lisäksi voi toimia aktiivisesti oman alansa järjestötoiminnassa.

Pohdin tässä opinnäytetyössä taiteilijan ammattia työn näkökulmasta ja tutkin sitä subjektiivisesti oman työskentelyni kautta. En lähde laajemmin määrittelemään taiteilijan työtä työmarkkinoiden tai erilaisten tukijärjestelmien näkökulmasta, vaikka tämä olennaisena osana liittyikin jokaisen taiteilijan työhön. Pitäydyn siinä tekemisen prosessissa, jota taiteilija tekee harjoittaessaan omaa ammattiaan.

Kolmannessa luvussa analysoin omaa työskentelyäni taiteellisen opinnäytetyön parissa ja samalla pyrin vahvistamaan omaa praktiikkaani. Taiteellisen työn erityispiirteitä lähestyn mahdollisimman ajankohtaisten artikkelien sekä aiemmin tehdyn tutkimuksen avulla. Taidetyötä katson kuvataiteen ammattimaisen tekemisen näkökulmasta ja taiteilijaksi määrittelen henkilön, jolla on siihen soveltuva koulutus. Omaa taiteellista työskentelyprosessia tarkastelen uusmaterialistisesta näkökulmasta. Uusmaterialismin ymmärrän Taidehistorioitsija Katve-Kaisa Kontturin (Kontturi 2012) tavoin materiaalis-ruumiilliseksi prosessiksi, jossa myös materia on taideteoksen valmistamisessa aktiivinen toimija.

Luvussa neljä kokoan yhteen ajatuksia taidetyöstä ja sen yhteiskunnallisesta merkityksestä. Otan samalla myös osaa ajankohtaiseen keskusteluun taiteilijan työstä, toimeentulosta, koulutuksesta ja arvostuksesta. Taiteen ymmärrän fenomenologisena ilmiönä, ja Alva Noen ajatus taiteesta omituisena työkaluna vastaa omaa lähestymistapaani aiheeseen.

Lopuksi pohdin taidetta työnä ja millaisia työllistymismahdollisuuksia itselläni on taiteen kentällä. Taiteellisessa opinnäytetyössä perehdyin laajasti oman sukuni historiaan ja ymmärsin, miten tärkeä osa sosiaalista ja yhteiskunnallista arvostusta työ on. Yritän myös monipuolistaa ajattelua työstä, taidetyöstä ja työn arvottamisesta.

2 Työn historia ja taidetyön erityispiirteet

Kaikilla meillä on jonkinlainen kokemus työstä tai ainakin tiedämme mitä se on. Yksinkertaiselta ja selkeältä tuntuva arkikäsitys voidaan kokea yllättävän monella tavalla. Työ ymmärretään usein arkikielessä joksikin, jota tehdään, jotta pystytään elämään. Yleisellä tasolla työ ja vapaa-aika erotetaan toistensa vastakohtiksi.

Miten sitten käy, kun työ tai ammatti, esimerkiksi taiteilija, koetaan viihteeksi, harrastukseksi tai vapaa-ajan toiminnaksi? James Suzman (2022, 15) toteaa, että joskus käytämme työn käsitettä myös kuvaamaan toimintoja, jotka eivät suoraan ole työtä, esim. vapaa-aika tai ihmissuhteet. Joskus taas sama toiminto on jollekin työtä ja toiselle hupia. Useimmin kuitenkin määrittelemme työn jonain, josta maksetaan palkkaa (Suzman 2022, 15).

Työn käsitteen käyttö arkikielessä on melko ristiriitaista ja johtaa meitä joskus harhaan. Jotta voitaisiin välttyä epäoikeudenmukaisilta tulkinnoilta taidetyöstä puhuttaessa, on syytä pohtia työn käsitettä tarkemmin. Tässä luvussa selvennän lyhyesti työn historiaa, muutosta sekä taidetyön erityispiirteitä.

2.1 Työn historiaa

Jotta voitaisiin ymmärtää taidetyötä, on syytä lyhyesti tarkastella työn historiaa. Käsitteen määrittelyllä on merkitystä, kun pohditaan mitä keskustelussa taide-työstä pitäisi kehittää. Työn historia ei ole pelkästään markkinatalouden historiaa, vaan työ on olennainen osa kulttuurista kehitystä.

Suzman (2022, 12) toteaa, että työ määritellään taloustieteessä toiminnaksi, joka tähtää tarpeiden ja mielihalujen tyydyttämiseen. Hän jatkaa, että toisaalta työ voidaan myös määritellä toiminnaksi, missä energiaa käytetään jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Suzman (2022, 13) jatkaa, että sosiaaliantropologinen lähestymistapa työhön on monipuolisempi ja se ymmärtää käsitteen laajemmin, kuin pelkästään perustarpeiden tyydyttämisen välineenä.

Työn historia alkaa kuitenkin sieltä, missä ensimmäinen elävä olio kulutti energiaa pysyäkseen hengissä. Suzman (2022, 28) toteaa, että elämän ylläpitäminen on yhtä työntekoa. Kaikki elävä joutuu siis tekemään työtä pysyäkseen hengissä. Työn kehityksessä Suzman (2022, 16–17) erottaa toisistaan kaksi risteävää kehityslinjaa. Ensimmäinen on muuttuva suhtautumisemme energiaan ja toinen on ihmisen evoluutio- ja kulttuurikehitys.

Työn merkitys tuottavuuden näkökulmasta on melko helppo arvottaa, jos tuottavuutta ajatellaan suppeasti markkinatalouden tai talouskasvun kautta. Työn perimmäinen tavoite on ollut elämän ylläpitäminen, kun taas markkinatalous ja talouskasvu ovat omalla toiminnallaan heikentäneet elossa pysymisen olosuhteita kuluttamalla luonnonvaroja. Työn historia on siis vahvasti sidoksissa evoluutio-, teknologia- ja kulttuurikehitykseen. Toisaalta markkinatalouden suhtautuminen luonnonvaroihin energialähteinä vaikuttaa myös suoraan maapallon ekologiseen tilaan.

Suzman (2022, 38) erottaa inhimillisen työn siitä, että se on tavoitehakuista, eikä pelkästään välineellistä. Meitä motivoi ja ajaa tekemään energiaa kuluttavia töitä monet asiat, jotka joskus tuntuvat myös turhanpäiväisiltä. Taiteellisen työn tavoitteet ovat usein kulttuurikehityksessä ja siksi niitä on niin vaikea nähdä suoraan tuottavana.

Hyvänä esimerkkinä energiaa kuluttavasta ja täysin hyödyttömältä vaikuttavasta työstä on taiteilija Antti Laitisen (s. 1975) *Lake Shift*-videoteos 2016, jossa taiteilija siirtää järveä kahden ämpärin avulla. Työn tulokset ovat abstraktimmalla tasolla ja teos kytkeytyy elämää ylläpitävään toimintaan aiheensa kautta. Tämä esimerkki taiteesta työnä on kaksijakoinen, koska siinä taiteilija tekee paljon työtä teon kautta ja kuluttaa huomattavia määriä energiaa.

Antti Laitisen tekemä työ ei teoksessa suoraan tuota mitään, eikä ylläpidä elämää. Tavoitteet ja tulokset näkyvät viiveellä katsojan ajatuksissa ja mahdollisesti tulevissa valinnoissa. Laitisen tekemä työ on siis tavallaan elämää ylläpitävää, vaikka vaikutukset ympäristöön ovat suoria ja teosten työstämiseen kuluu energiaa. Pelkän hiilijalanjäljen lisäksi teoksia tehdessä voisi pohtia, miten ne ovat

ympäristölle hyödyksi. Luonnonvaroja kuluttavan toiminnan lisäksi on tullut käsite kädenjälki eli millaisia positiivisia vaikutuksia harkitulla toiminnalla on hyvinvointiin tai ympäristöön (Dufva & Rekola 2023, 59).

Sosiaalianthropologisesta näkökulmasta työ vaikuttaa myös siihen, keitä olemme ja miten koemme maailmaa (Suzman 2022, 17). Taiteellista opinnäytetyötä tehdessäni tutustuin laajasti oman sukuni historiaan ja ymmärsin, miten paljon ammatti vaikuttaa sosiaaliseen arvostukseen ja yhteiskunnalliseen asemaan. Arkipäivän keskusteluissa kuulee usein taiteilijan tekemän työn väheksyvää arvottamista ja siksi on tarpeellista murtaa taidetyöhön liittyviä negatiivisia metonymioita.

Apu-lehden julkaiseman jutun herättämä kommentointi Facebookissa taidemaalari Toni Hautamäestä edustaa tyypillistä keskustelukulttuuria (Leppä 2023), jossa, esiin nousee kolme teemaa. Taiteen tekemistä ei pidetä oikeana työnä, vaan sellaista on melkein kaikki muu, joista työnantaja maksaa palkkaa. Toiseksi voisi mainita, että taiteilijan tekemä työ koetaan usein merkityksettömänä ja jopa ajan tuhlausena. Kolmas toistuva näkökulma on se, että yhteiskunnalla ei ole velvollisuutta tukea taiteilijan työtä. Taiteilijoiden vasta-argumenteissa taas heijastuu usein ajatuksia taiteen autonomisesta asemasta suhteessa muuhun yhteiskuntaan.

2.2 Työn murros

Työn näkökulmasta isoja murroksia ovat olleet siirtyminen metsästäjä–keräilijä-kulttuurista maanviljelykulttuuriin ja kaupungistuminen. Näiden muutoksien mukana työ on kehittynyt vapaamuotoisesta tarpeen tyydyttämisestä, viivästyneen tuoton erilliseen ja organisoidumpaan työntekoon. Kulttuurin kehityksen myötä ja ihmiskunnan kasvaessa työn tehokkuuden lisääminen on tullut tiensä päähän.

Sitran 2023 julkaisema megatrendiselvitys nostaa esiin viisi teemaa, jotka ohjaavat maailmassa olemisen muutosta. Luonnon kantokyky, hyvinvoinnin haasteet, demokratian kamppailu, kilpailu digivallasta ja talouden perusta ovat megatrendiselvityksen mukaan suuressa murroksessa (Dufva & Rekola 2023, 6). Ihminen

on kuitenkin luonnostaan ollut ongelmanratkaisija ja tottunut selviämään erittelemällä ongelman ja kehittämällä ratkaisuiksi innovaatioita.

Kuvataiteilija Teemu Mäen (2020, 118) mukaan taide voi opettaa uudenlaisia tapoja suhtautua ongelmiin jättämällä ne ratkaisematta ja opettelemalla elämään niiden kanssa. Mäki nostaa esimerkiksi kuoleman, johon ei ole ratkaisua, vaan meidän pitää oppia elämään oman rajallisuutemme kanssa. Taide voi olla tapamme opetella elämään haasteiden keskellä, jotka eivät poistu älyllisellä oivaluksella tai teknisellä ratkaisulla. (Mäki, 2020. 118.)

Tieteelle ja taloudelle on aina ollut tyypillistä hakea ongelmiin ratkaisu. Taiteen avulla voisi löytää tavan elää muuttuvassa luontoympäristössä, uudelleen rakentaa hyvinvoinnin perustan, ravistella demokratian heikkouksia, löytää transhumanismista uutta näkökulmaa digivaltaan ja antaa uudenlaisia arvoja markkinatalouden pohjaksi. Taiteen autonomian murenemisen myötä, sille on myös avautunut uusia tehtäviä tulevaisuuden mahdollisien maailmojen esittelijänä ja tiedon välittäjänä.

2.3 Taidetyö

Mitä merkitystä työllä on? Mikä on taiteilijan työtä ja onko taiteilijuus ammatti? Mihin taiteilijan työ tähtää? Miten taidetyö määritellään?

Työllä on suuri merkitys yhteiskunnalle sekä yksilölle. Suzman (2022, 11) toteaa, että työ määrittää minäkuvaamme, ystäväpiiriä, itsetuntoamme, muokkaa sitä keitä olemme ja vaikuttaa jopa poliittisiin mielipiteisiimme. Automatiikka, robotiikka ja tekoälyn kiihtyvä kehittyminen asettelee arvoja uudenlaiseen järjestykseen ja myös keskustelua työstä tulisi kehittää vastaamaan näitä muutoksia.

Taidetta voi olla vaikea mieltää työksi, sillä se voi olla melkein mitä vain. Taiteilijan tekemän työn määrittely ei myöskään onnistu perinteisin keinoin, koska se ei välttämättä ole tuottavaa tai edes järkevää. Samaan aikaan taiteilija on kuitenkin myös ammatinharjoittaja, joka pyrkii tulemaan toimeen työllään. Taidetyö on siis

jotain, jota tehdään tullakseen toimeen (Jakonen ym. 2021, 98). Taiteilijuus ei kuitenkaan ole samalla tavalla ammatti kuin esimerkiksi luokanopettaja tai poliisi.

Taiteelliseen luovaan työhön liitetään vahvasti uutuus ja ainutkertaisuus, mutta työskentelytavat voivat olla moninaisia. Taidetyö ei myöskään automaattisesti johda välittömiin ansioihin. (Jakonen ym. 2021, 101.) Taidetyön määritelmä on taidekäsitteen kanssa melko laava ja vaikeasti rajattavissa. Tämä ei auta taiteilijaa tilanteissa, joissa hänen pitää puolustella tekemisiään työvoimatoimistolle tai verottajalle. Ymmärtääkseen taidetyön erityispiirteitä täytyy olla hyvin perillä käsitteen laajuudesta. Taiteilijan tekemä työ pitää myös ymmärtää kokonaisvaltaisena prosessina.

Suzman (2022, 12) on määritellyt työn toiminnaksi, joka tähtää tarpeiden tyydyttämiseen. Jakonen ym. (2021, 98) nostavat esiin uusmaterialistisen näkökulman taidetyöhön. Siinä tavoitellaan jotain muuta kuin perustarpeiden tyydyttämistä ja työn merkitykset ovatkin usein itse prosessissa. Luvussa 3 lähestyn oman taiteellisen työni prosessia osin uusmaterialistisesta näkökulmasta.

2.3.1 Taidetyö ja toimeentulo

Taiteilijan työstä ja taiteilijan toimeentulosta puhutaan mediassa paljon. Taiteen edistämiskeskus julkaisi 2023 barometrin, jonka yhtenä tuloksena oli, että yli 40 prosenttia taiteilijoista oli harkinnut alan vaihtoa, vaikka kokivat työnsä merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Tämä kuulostaa ristiriitaiselta ja tätä kaksijakoisuutta pohtii myös Helsingin Sanomien pääkirjoitus 7.4.2023. Pääkirjoituksen mukaan taiteilijan työ ei ole ainoastaan taloudellisesti tavoitteellista, vaan tekeminen itsessään on arvo. (Taiteilijoista moni vaihtaa alaa 2023).

Kuvataiteilija Marja Kolu kirjoitti Helsingin Sanomien yleisöosastoilla, että taidekoulutusta tulisi vähentää, koska kaikille taiteilijoille ei riitä työtä ja toimeentuloa (Kolu 2023). Kuvataiteilijat Pauliina Heinänen ja Maria Kojonen (2023) kirjoittivat kulttuurilehti Mustekalassa taiteilijoiden ahdingosta. Yhtenä esimerkkinä heillä oli kuvataideakatemiasta valmistunut taiteen maisteri, joka aloitti opinnot toiseen ammattiin, koska koki, ettei taiteilijan ammatti riitä elättämään ja tuottamaan

hyvää elämää (Heinänen&Kojonen 2023). Taiken apurahoja sai 2023 kuvataiteen, sarjakuvan- ja kuvitustaiteen aloilta 4–5 prosenttia hakijoista (Taiteen Edistämiskeskus 2023). Tämän perusteella voisi todeta, että taiteellinen työskentely ei ole toimeentulon tae, ainakaan pelkän apurahan piirissä työskenteleville.

Taidetyötä arvostetaan usein vaativan koulutuksen kautta, mutta samalla taiteilijan asema työmarkkinoilla on huono. Taiteilijan työ nähdään usein prekaarina eli heikkona moninaisen ja hajautuvan luonteensa vuoksi. (Jakonen ym. 2021, 96.) Erilaisten tukien, apurahojen, yrittäjyyden sekä työttömyyden välimaastossa toimiva taiteilija on toimeentulon kannalta säännöllisessä ansiotyössä käyvää heikommassa asemassa.

Joskus taiteen tekeminen kannattaa jopa pitää salassa, ettei taiteilijaa katsota yrittäjäksi ja evätä näin työttömyyskorvausta (Jakonen ym. 2021, 101). Taiteilijoiden tekemän työn hajanaiseen kenttään on herännyt myös Taiteen edistämiskeskus, joka yrittää 2023 selvittää kyselyllä, kuinka paljon taiteilijat joutuvat tekemään muita töitä tullakseen toimeen. Tämä heijastelee yleistä murrosta työkentällä, mutta samalla se kertoo taiteilijoilta kantautuvaa huolta oman työn arvostuksesta.

2.3.2 Taidetyön erityispiirteet

Taidetyönä pidetään kulttuuritutkimuksessa kaikkea luovuuteen perustuvaa, johon liittyy uutuus tai ainutkertaisuus. (Jakonen ym. 2021, 96). Taiteilijan tekemään työhön liitetty luovuus tai uuden luominen ovat melko laveita käsitteitä ja niitä voi myös helposti tulkita ristiriitaisesti. Helsingin Sanomien julkaisema Uutistoimisto AFP:n uutinen kertoo, että tanskalainen kuvataiteilija Jens Haaning joutuu palauttamaan Aalborgin modernin taiteen museolta saamansa rahat, koska museo ei saanut vastinetta rahoilleen. Museo tilasi Haaningilta teoksen, mutta ei kuitenkaan kokenut saaneensa sitä, mitä oli tilannut, vaikka taiteilija itse piti teostaan *Take the money and run* humoristisesti kantaaottavana.

Jens Haaning on tullut tunnetuksi siitä, että kommentoi käsitetaiteellisilla teoksillaan valtaa ja epätasa-arvoa. Jutussa mielenkiintoista on se, että tilaaja voi näin

paljon ohjailla taiteilijan tekemisiä. Tämä on ristiriidassa taiteen autonomia-ajatuksen kanssa ja myös rajoittaa taiteilijan luomista sekä vapautta. Käytännössä taiteilijan tulisi siis jatkossa tietää jo etukäteen, mitä tekee ja pysyä sopimuksessa annetuissa raameissa. Taidetyö vaatii siis jatkuvaa uudelleen määrittelyä ja kriittistä tarkastelua, myös taideinstituutioiden sisällä.

Suomen Taiteilijaseuran julkaiseman taiteilijan työllistämispöytäkirjaan mukaan sopimukseen kannattaa kirjata melko yksityiskohtaisesti, millaisilla ehdoilla ns. taiteilijan vapautta voi käyttää. Oppaassa mainitaan mm. kohtuullisuus tai taiteellisen arvon lisääminen muutoksilla. (Suomen Taiteilijaseura, 2023b.) Nämä ovat kuitenkin melko vaikeasti määriteltäviä ja saattavat aiheuttaa edellä mainitun kaltaisia ongelmia.

2.4 Taiteen autonomia

Taidetta ja taiteen tekemistä pidetään yhteiskuntaa ylläpitävistä toiminnoista erillisenä saarekkeena ja siksi usein puhutaankin taiteen autonomiasta. Tämä pohjautui kuvataiteilija Kalle Lampelan (2012, 125) mukaan filosofien Immanuel Kantin ja G.W.F.Hegelin näkemyksiin estetiikasta ja taiteen erityisestä luonteesta suhteessa muihin aloihin. Samoilla linjoilla itsenäisen taiteen käsitteen synnystä on myös kuvataiteilija Mika Karhu (2013, 79).

Taideyliopiston Teatterikoulun erikoissuunnittelija Pekka Korhonen (2013, 8) sanoo myös taiteen tekemisen muovautuneen omaksi toiminnaksi teollistumisen myötä 1700-luvulla. Hän jatkaa edelleen, että 1900-luvun puolivälissä taiteella oli vankkumaton itseisarvo ja autonominen asema heijastuu edelleen yhteiskunnan eri rakenteisiin (Korhonen ym. 2013, 8). Tätä teollistumisen mukanaan tuomaa kehitystä vasten taiteilijan työ on vahvasti sidoksissa talouden ja yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen kehitykseen.

Muita taidetyön erityispiirteitä ovat esimerkiksi, että työ ei markkinataloudellisesti aina ole tuottavaa, taiteilijalla ei ole välttämättä työnantajaa tai työsuhdetta, eikä hän myöskään usein saa toimeentuloa suoraan taidetyöstään. Taiteilijalla ei ole samanlaista tulosvastuuta työstään, kuin esimerkiksi yrityksen työntekijällä.

Tulosvastuullisuus ei kuitenkaan tarkoita, että taiteen tekijä apurahaa saadessaan voisi olla tekemättä mitään. Apurahan saaja on veloitettu kuitteja ja tositteita vastaan esittämään, että raha on käytetty taiteen tekemiseen. Ero yrityksen tulosvastuullisuuteen on ennakoimattomuudessa. Taiteilija voi muuttaa suunnitelmaa uutta luodessaan. Erilainen tulosvastuullisuus taas on taiteilijan tekemissä tilaustöissä, joissa on sovittu jonkinlaisia kehyksiä siitä, mitä taiteilija tekee. Tilauksissakaan taiteilijan luovuutta ja vapautta ei saisi liikaa rajoittaa tai ohjailla.

Yleinen näkemys taiteilijan tekemän työn ansioista vastaa aika hyvin suomalaisen työnhakukoneen ja rekrymedian Duunitori.fi määritelmää, minkä mukaan taiteilija tekee usein toista työtä tullakseen toimeen. Taiteen autonomiaan on liittynyt myös tietynlainen yhteiskunnan ulkopuolisuuden tunne ja ei rationaalinen ajattelu. Karhun (2013, 84) mukaan täysin autonomisella taiteella ei myöskään ole poliittista tai yhteiskunnallista funktiota. Autonomisen taiteen käsite nykypäivänä, jolloin taide on vahvasti mukana yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa, on jo siis itsessään ristiriitaista.

Vaikka taiteen autonomia on muuttunut merkittävästi myös teknisen toisinnettavuuden aikakautena, niin Lampela (2012, 130) näkee edelleen sen olevan läsnä taiteen kielessä. Lampela (2012, 130) jatkaa, että osa taiteilijoista ymmärtää autonomian enemminkin yksittäisten taide-elämän käytäntöjen itsemääräämisoikeutena. Tämä itsemääräämisoikeudesta kiinnipitäminen saattaa olla yksi niistä seikoista, jotka tekevät taiteilijan työstä vaikeasti hahmotettavaa. Antti Laitinen saa kantaa vettä ämpäreillä tehdäkseen uutta järveä, vaikka siinä ei tuntuisikaan olevan mitään järkeä, eikä työ ole millään muotoa taloudellisesti tuottavaa.

Kaikki taiteilijat eivät suinkaan ole eristäneet taidetta markkinatalouden ulkopuolelle, vaan ovat mukana tuotteistamassa ja kaupallistamassa tekemisiään. Puhe taiteen autonomiasta ja itsemääräämisoikeudesta jakaa mielipiteitä myös taidekentän sisällä. Karkeasti ottaen voisi sanoa, että taidemaailmassa vallitsee ajatus taiteilijasta, joka tulee taloudellisesti toimeen taiteellisella työllä, mutta ei ole kaupallisesti menestynyt.

Lampelan (2012, 131) teettämän kyselyn mukaan taiteilijoista suuri osa asetti taiteen kaupallisuuden edelle, vaikka samalla myös myönsivät olevansa tietoisia sidoksestaan markkinatalouteen. Lampelan teettämä tutkimus ajoittui 2008–2009-luvuille ja olisikin mielenkiintoista tietää, olisiko nyt tehdyllä kyselyllä erilainen tulos. Ehkä Taiken vuoden 2023 barometri tuo uudenlaisen näkökulman taiteilijoiden ajattelusta taloudesta ja taiteesta.

2.5 Taidepuhe

TAIKA-hankkeen 2008–2013 julkaisussa on määritelty taidepuhe neljään teoreettiseen diskurssiin. Pyhyysdiskurssi tarkoittaa taiteen autonomisuutta. Talousdiskurssi tarkoittaa puhetta, joka lisää taiteen hyödyntämistä perinteisen taidekentän ulkopuolella. Hyvinvointidiskurssi korostaa taiteen merkitystä terveyden ja hyvinvoinnin lisääjänä. Yhteiskunnallinen diskurssi rinnastaa taiteen muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan. (Rönkä & Kuhalampi 2011, 32–33.)

Erilaisten puhetapojen tunnistaminen on tärkeää kontekstin mukaan. Yritysjohtajille puhuttaessa pitää pystyä selkeästi ilmaisemaan hyödyt, joita taide tuottaa. Taiteen pyhyysdiskurssi on jäämässä taka-alalle ja hyvinvointi- sekä yhteiskunnallinen diskurssi valtaavat keskusteluilmapiiriä.

Rönkä & Kuhalampi (2011, 33) puhuvat eräänlaisista työkalupakeista, joilla voidaan osoittaa olevan suoraa hyötyä esim. yritykselle. Heidän mukaansa taiteilijat myös usein esittävät vasta-argumenttina ajatuksen, jossa taidetta ei voi hyödyntää suoraan työkaluna, joka on alistettu jonkin tietyn tavoitteen saavuttamiseksi. Tällöin taide ei ole vapaata eikä voi toimia omalla voimallaan vailla velvoitteita.

Osittain taidetyön ongelmat johtuvat juuri tästä diskurssien sekoittumisesta sekä tavoitteiden erilaisuudesta. Markkinatalous tavoittelee usein voittoa, kun taas autonominen taide tavoittelee ulkoisista velvoitteista vapaata aktiivista luovuuden tilaa (Rönkä & Kuhalampi 2011, 33). Yrityksen ja taiteilijan yhteistyössä pitäisi tavoitteet määritellä mahdollisimman selkeästi. Eri toimijoilla ei tarvitse olla sama tavoite, mutta jokaisen pitää jollain tasolla saada hyötyä.

3 Näkökulma taiteilijan työhön

Vedän suojahaalarin päälle ja testaan hengityssuojaimen toiminnan. Pienen aamupakkasen saattelemana kävelen kohti veistopaikkaa ja huomaan silmäsuojan naarmujen sirottavan aamuauringon maskiin, tehden siitä kirkkaan läpinäkymättömän kalvon. Työkalut tuntuvat painavilta, enkä oikein tiedä mistä alkaa, vaikka illalla kaikki oli selvää. Mitä jos leikkaan väärästä kohdasta tai unohdan jonkin halkeaman olemassaolon? Näillä epävarmoilla ja haparoivilla ajatuksilla aloitan työskentelyä kiviveistoksen parissa. Muutaman minuutin kulltua en enää ajattele mitään, teen vain.

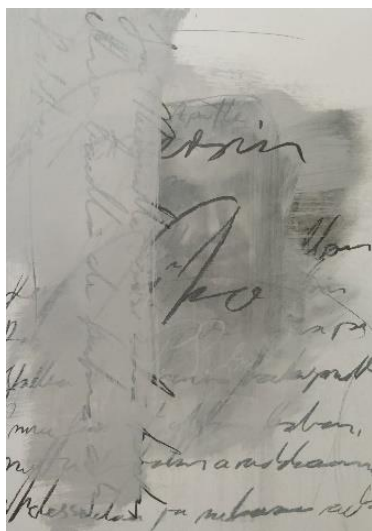
Taiteellinen työskentely on minulle ensisijaisesti materiaalin muokkaamista ajatuksen muotoon. Työskentely voi olla fyysistä, mutta tavoitteena on paljastaa jotain ihmisenä olemisesta. Työskentelyssäni on yhtymäkohtia uusmaterialistiseen ajatteluun, ja erityisesti kivenveistossa merkitykset nousevat usein materiasta itsestään ja tekemisen prosessi on vahvasti läsnä lopullisessa teoksessa. Esittelen tässä luvussa taiteelliseen opinnäytetyöhön liittyvän näyttelyn tekemistä työn näkökulmasta.

3.1 Työhanskat käteen

Kädet hikoilevat, mitä jos ideani tyrmätään täysin, eikä kukaan pidä ajatuksesta tehdä taiteellista työtä sukututkimuksesta? Olin todella yllättynyt, että huolimatta demoversion puutteista, Saarisen suku otti hyvin vastaan ajatuksen taiteellisesta osallistumisesta sukututkimukseen. Tosin lupaukseni sukukirjan kuvittamisesta saattoi hieman auttaa asiaa. Nyt kun olen saanut hyväksynnän ajatukselle, voisin aloittaa, mutta mistä?

Milloin kaikki tarkalleen ottaen alkoi? Päiväkirjan merkinnät projektin alussa kertovat epävarmuuden tunteesta. En osaa määrittää taiteellisen työn tarkkaa aloitusta. Oliko se silloin, kun ensi kertaa kuulin sukututkimuksesta, vai silloin kun tiesin haluavani tehdä siihen teoksia? Ensimmäinen teosluonnos *Kirje papalle* (kuva 1.) valmistui kesällä 2022, mutta ajatustyö alkoi jo paljon aiemmin.

Tavoitteena luonnoksissa oli koota jo osaamani tekniikat ilmaisuksi, jonka avulla voin lähteä toteuttamaan ideoita.

Kuva 1. Niko Saarinen: Kirje papalle 2022, hiilipiirros ja gesso paperille.

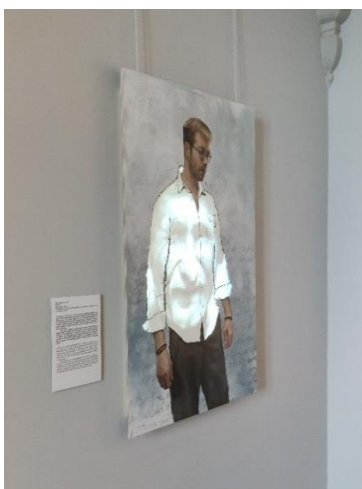
Syksyn 2022 aikana toteutin kolmen teoksen sarjan, joista *Setä, pappa ja isoisä* (kuva 2.) jäi toistaiseksi keskeneräiseksi. Katse menneeseen -teoksen (kuva 3.) sain valmiiksi joulukuussa 2022. Maalaus *Identiteetti* (kuva 4.) valmistui tammi-kuussa 2023 ja siinä oli mukana ensimmäistä kertaa projisoitua videokuvaa. Teos oli myös esillä Tanskassa Portrait Now 2023 -näyttelyssä.

Kuva 2. Niko Saarinen: Setä, pappa ja isoisä 2022, hiilipiirros puulevyille.

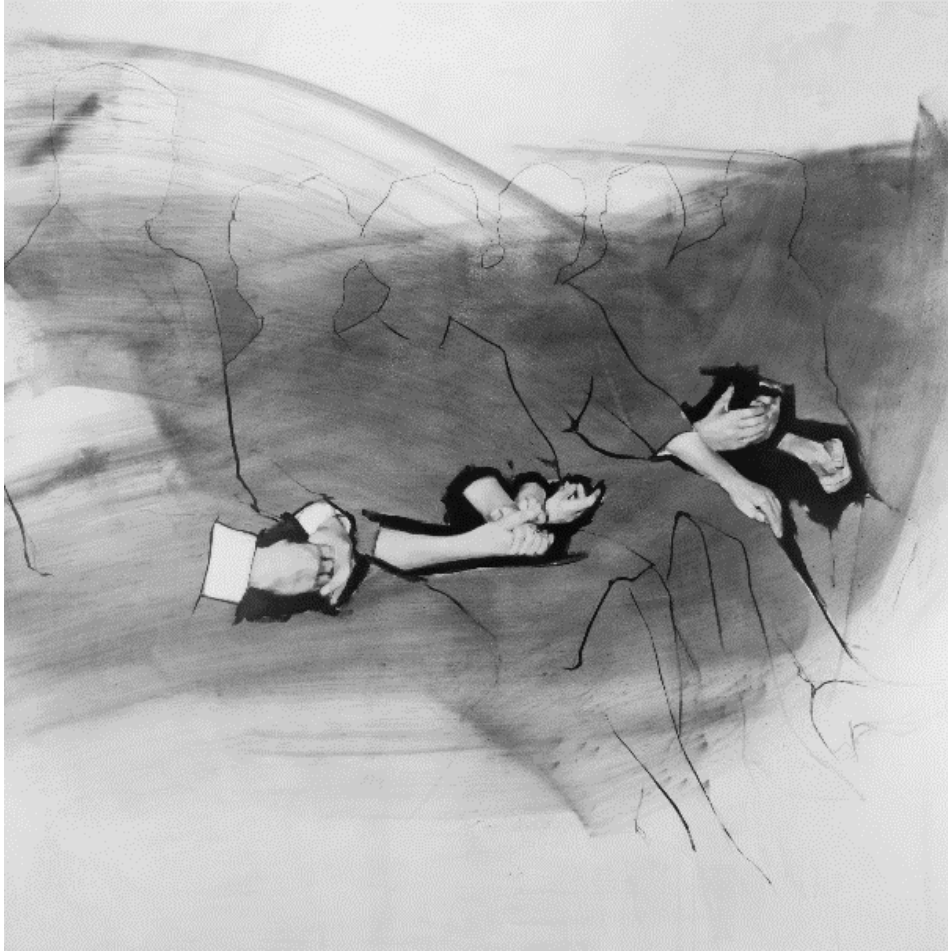

Kuva 3. Niko Saarinen, Katse menneeseen 2022 hiilipiirros ja öljymaalaus.

Kuva 4. Niko Saarinen: Identiteetti 2023, hiilipiirros, öljymaalaus ja projisoitu video.

Näitä teoksia tehdessä alkoi muodostua tyyli, joka tulisi ohjaamaan näyttelyn visuaalista ilmettä. Hiilipiirroksen ja öljymaalauksen yhdistelmä melkein mustavalkoisella väriskaalalla hioutui vuoden mittaan ilmaisuksi, joka on nähtävissä teoksessa *Aikuisten seurassa* (kuva 5.).

Kuva 5. Niko Saarinen: Aikuisten seurassa 2023, hiilipiirros ja öljymaali kankaalle.

Vaikka osaan teoksesta katsoa, mikä siinä on sellaista, jota haluan jatkaa, niin en osaa määritellä sitä työtä, mitä sen saavuttaminen on vaatinut.

3.2 Kerroksia ja yllätyksiä

Jäin pohtimaan tänään maalausryhmän kanssa käydyn välikeskustelun jälkeen, että miksi näen niin paljon vaivaa ensimmäisiin piirroksiin, jos ne kerran jäävät tulevien kerrosten alle. En osaa vieläkään vastata, mutta sillä on jotain tekemistä merkityksellisyyden kanssa. Voisin päästä helpommallakin, mutta en halua, haluan olla teoksen kanssa läsnä jokaisessa vaiheessa. En halua yhdenkään kohdan osoittavan minulle jälkeenpäin, että oikaisin mutkia.

Maalaan useita kerroksia teoksiin ja näen usein kohtuuttoman paljon vaivaa yli maalattaviin osioihin. Työpäiväkirjan kautta ymmärrän paremmin omaa prosessiani, mutta huomaan olevani myös altis mielipiteille. Kerroksellisuus on minulle tärkeä osa maalausta, vaikka kaikki ei suoraan näy katsojalle. Koen myös, että prosessiin kuuluvat erilaiset materiaalikokeilut sekä lukuisat luonnokset, joiden tehtävänä on ollut harjaannuttaa kättä tiettyyn rentoon rytmiin.

Kaipaus teoksessa (kuva 6.) on nähtävillä maalauksen prosessi. Alin kerros on hiilellä piirrettyä tekstiä ja sen jälkeen on pari ohutta gesso kerrosta. Päälle taas hiilipiirros ja siihen vielä kerros ohuesti ja paksusti gessoa. Piirrosten kiinnityksen jälkeen alkaa öljymaalaukseen, joka irrottaa visuaalisesti toisen hahmon kokonaan eri tasolle. Lopuksi teokseen on vielä lisätty AR-todellisuutta, joka aukeaa puhelimen ja QR-koodin avulla.

Kuva 6. Niko Saarinen: *Kaipaus* teoksen prosessi ja valmis teos 2023, hiilipiirros ja öljymaali puulevyllä sekä lisätty todellisuus.

Prosessin edetessä ja valmistuessa, huomaan olevani aina jonkin uuden alussa. Teokset johdattelevat kohti yhdistelmiä, joista en ollut alussa tietoinen. Toisinaan kokoon vanhoista teoksista uusia kokonaisuuksia hieman muuntuneilla merkityksillä. Koen vastaavanlaista tiedostamatonta prosessin etenemistä, jota taiteentutkija Katve-Kaisa Kontturi (2012) kuvailee kysyessään Susana Nevadolta työn etenemisestä.

Maalausta *Kaipaus* aloittaessani en tiennyt, että nostaisin Helmin vaatimattoman ja hyväntahtoisen hahmon sankariksi ja avaisin suvun historiaan vaihtoehtoisen näkökulman sotasankaruuteen. Yllätyksellisyys on myös taidetyön prosessissa

kaikkein kiinnostavinta. Työn muokkautuminen on jollain tasolla ohjattua, mutta prosessi sallii myös sellaisten elementtien mukaantulon, jotka eivät muutoin pääsisi ääneen.

Vaikka en aina tiedosta materiaalin ohjausta prosessin aikana, niin jälkepäin huomaan sen vaikutuksia. Jos olen itse tehnyt pohjat alusta loppuun, niin maalausvaiheessa ymmärrän ja teen valintoja ensisijaisesti tiedostaen, miten pohja on tehty. Tunnen myös teoksen pohjaan kirjoitetun kirjeen ohjanneen minua oikeanlaiseen tunnelmaan maalausprosessissa. Koen, että näyttely ei ole valmis vaan se on vain tietyssä vaiheessa.

3.3 Materiaali merkityksenä

Tukholmassa vuonna 2017 tehdyn piirustusprojektin aikana minulle valkeni, miten paljon piirtäminen on materian, läsnäolon ja aistien yhteistyötä. Projektissa piirsin satunnaisesti tavattujen ihmisten nopeita hiilipiirrosmuotokuvia Tukholman kaduilla aamusta iltayöhön. Muusikko Taavi Lehtonen tallensi piirtämisen äänet, joista lopulta koottiin audioteos. Kokemus oli huikea ja lopullinen ääniteos hiipi kuulokkeista iholle. Kaiken keskiössä oli lopulta vain piirtimen kahina paperin pinnalla.

Minulle hiilellä piirtäminen on luontainen tapa ilmaisuun ja se mahdollistaa myös edellä kuvatun performanssityyppisen piirtämisen. Mika Karhu (2013, 124) kertoo valinneensa hiilipiirtämisen välineeksi, koska hiili on maapallolla perusaines ja kaikki elämä on hiilipohjaista. Tunnistan Karhun perustelun, sillä materiaalilla on merkitystä.

Hiili myös tuntuu hyvältä käsissä ja sillä piirtäminen pohjustetulle puulevyllä on jotenkin rauhoittavaa. Käytän teoksissani pohjustettua vaneria, joka on jäykistetty rimoilla. Gessoja lukuun ottamatta teokset ovat myös pääosin hiilipohjaisia. Materiaalin merkitys syntyy aistien kautta ja koen maalaus pohjien tekemisen vahvasti osaksi prosessia.

Uusmaterialistinen lähestymistapa näkyy omassa taiteellisessa työskentelyssäni myös siten, että teos saa uusia merkityksiä jonkin toisen työn yhteydessä. Katve Kaisa Kontturi (2012) kuvailee, että taideteos ei sisällä yhtä totuutta, vaan saa erilaisia tulkintoja tilanteen mukaan. Tämä on itselläni juuri tavoitteena, kun installoin teoksia uudelleen. Olen Kontturin kanssa myös samoilla linjoilla siinä, että teoksen sanoma irtautuu materiasta. Lisään vielä, että tuo prosessi jatkuu vastaanottajassa.

Maalauksissani työskentelyn lähtökohtana toimii usein valokuva, joka jo itsessään on materiaa tai ainakin kuvastuu sen säteilystä. Tehdessäni maalausta valokuvan pohjalta huomaan pohtivani paljon, mitä materiaalia jokin maalattava elementti on ja miltä se tuntuu. Ajattelen, että materiaali puhuttelee ja ohjaa työskentelyä myös menneestä ajasta aistien muistin avulla.

Kontturi (2012) esittää ajatuksen materiasta prosessin aktiivisena osapuolena ja pidän tätä myös tärkeänä omassa työskentelyssäni. Joskus jokin veistos alkaa hahmottua nimenomaan materiaalin ominaisuuksien kautta. Kiven halkeama, muoto tai väri voivat johdattaa teoksen aloitusprosessia hyvinkin pitkälle. Valitsen myös usein työskentelyyn kiviä, joilla on jo jokin ominaisuus tai luonne.

Materiaan lisäksi Kontturi (2012) nostaa esiin ruumiillisuuden vaikutukset teoksen syntyprosessissa. Työskentelyssäni kehollisuudella on suuri merkitys työn eri vaiheissa. Keho toisaalta mahdollistaa tekemisen, mutta asettaa myös rajoituksia. Myös erilaiset suojaruusteet rajoittavat osaltaan tekemistä tai ainakin hidastavat työskentelyä. (kuva 7.)

Kuva 7. Johanna Johnsson: Kivenveistoa suojarusteissa.

Kiven paino, kovuus, pöly ja terävyys haastavat veistoprosessia jo ennen aloittamista. Prosessia ohjaavat voimakkaasti työkalujen ja ruumiin yhteistyö sekä niiden rajoitukset. Kiven kanssa työskennellessä myös, ympäristö ja säätila vaikuttavat tekemiseen.

3.4 Työkalu ajattelee

Työkalu ei ole minulle pelkkä esine, vaan se on enemmänkin ele ja pitää ymmärtää, mitä sillä voi tehdä. Käsi tuntee jo kosketuksesta, sopiiko moska kivipiikkiin vai kanttirautaan. Siksi työkalujen hankkiminen verkosta on vaikeaa, koska tuntuma jää puuttumaan.

Työtä tehdessä tapahtuu monenlaista ajattelua aina ideoinnista, tekemiseen ja valmiin työn analysointiin. Tietoinen ja tiedostamaton pohdinta ohjaa työskentelyprosessia. Jyrki Siukonen toteaa (2011, 15), että ei muista omaa ajatteluaan työprosessin aikana. Hän jatkaa edelleen, että työn eri vaiheissa tarvitaan paljonkin ajattelua, mutta sitä on vaikea palauttaa mieliin. Alva Noe (2019, 30) sanoo, että emme ainoastaan käytä työkaluja, vaan myös ajattelemme niillä. Noe tarkoittaa tällä sitä koko kulttuurisen tiedon taustaa, jota tarvitsemme käyttäessämme

työkaluja. Itselleni tärkeä osa työkalujen käyttöä on niiden hankkiminen. Nykyisin tilaan melkein kaikki työkalut verkosta ja tämä estää käsituntuman testaamista.

Työskentelyn flow-tila syntyy kosketuksen, aistien, muistin, alitajunnan ja harjoituksen yhteistyönä. Toisin sanoen se on laaja ymmärryksen tila, joka syntyy monien asioiden sulautuessa yhteen. Työkalujen käyttö on osa prosessia, joka järjestee materiaa uudelleen. Taiteellinen luominen edellyttää joskus työkalujen irrottamista kontekstista ja tietynlaista väärinkäyttämistä. Flow-tila on myös jokaiselle erilainen, mikä tekee käsitteestä vaikeasti määriteltävän.

Moni taiteilija on Jyrki Siukosen (2011, 16–22) mukaan ollut työskentelymetodeiltaan jo uusmaterialistisella tiellä. Siukonen nostaa esiin mm. Auguste Rodinin, Eva Hessen, Jackson Pollockin, Constantin Brancusin ja Naum Gabon. Yhtä paljon kuin mitä tehdään, niin merkitystä on sillä, millä tehdään. Tekemisen prosessissa ajattelun lisäksi työskentelyä ohjaavat myös materiaali ja työkalut.

Alva Noe (2019, 26–28) toteaa ihmisen olevan teknologinen ja käyttävän luonostaan työkaluja eri tarkoituksiin. Hän jatkaa, että työkalut myös organisoivat meitä ja käyttäytymistämme uudelleen. Jyrki Siukonen (2011, 28) esittää, että työkalu ei ole ainoastaan käden lisä, vaan sen parannus ja jossain tilanteessa ihmisestä voi tulla jopa koneen jatke. Teknologian kehittyessä on helppoa antautua sen vietäväksi ja antaa työkalun ohjata tekemistä, mutta siinä piilee vaarana se, että menetämme kykyämme ajatella.

Työkalut ja niiden käyttö kuuluvat yhtä tärkeänä osana omaan tekemiseeni kuin materiaali. Koko prosessi lähtee liikkeelle halusta tai tarpeesta luoda. Siihen alkaa nivoutumaan tiedostettuja ja tiedostamattomia työkalujen ja materian mahdollisuuksia. Tämä kaikki yhdistyy tekemisessä, missä ruumis työskentelee yhdessä aistien ja ajatusten kanssa. Ehkä juuri siksi lopputulos on yllätys, kun ei ole koko aikaa tietoinen omasta toiminnastaan.

Työkalujen merkitys taiteen tekemisessä on suuri, mutta niiden pitää pysyä prosessissa välittäjänä, ei päämääränä. Työkalu on minulle tavallaan kuin hansikas, joka välittää ajattelua tekemisen kautta materiaan. Muistiin piirretty -näyttelyn teosten yhteydessä syntyi lisäksi muutamia teoksia, jotka pohtivat taidetta työnä.

Työkäsine työssä ja teoksessa -veistoksen (kuva 8.) lisäksi tein *Work of art* -teoksen (kuva 9.), joka näyttää kivisellä ruudulla AR-tekniikan ja puhelimen näytön avulla taideteoksen valmistuksen osana teosta.

Kuva 8. Niko Saarinen: *Työkäsine työssä ja teoksena* 2023, graniitti ja työkäsine.

Kuva 9. Niko Saarinen: *Work of art*, 2023, graniitti ja lisätty todellisuus.

Työtä kuvaavien teosten avulla hahmotin myös omaa työskentelyäni paremmin, ja huomasin pitäväni työtä itseisarvona.

3.5 Näkymätön työ

Pitäisi varmaan vuokrata pakettiauto teosten roudaukseen. Ehkä kaikki mahtuu, yhtä teosta lukuun ottamatta autoon. Taidan sittenkin viedä kaikki autolla ja keksin keinon, millä saan ison maalauksen kuljetettua. Tulevaisuudessa hommaan kyllä isomman peräkärryn.

Teoksen esittäminen on osa prosessia, johon kuuluvat myös kuljettaminen ja ripustaminen. Joskus teoksen muotoa ohjaavat kuljetustekniset seikat, esimerkiksi koko tai paino. Kontturi (2012) toteaa kokoavasti, että kaikella on merkitystä, jopa teoksen kiinnityksellä voi ohjailla vastaanottajan ajatuksia. Hän puhuukin teoksen teknis-affektiivisuudesta.

Taiteesta nähdään usein vain valmis tuotos, mutta ennen kuin on mitään esitettävää, niin on tehtävä monta työvaihetta. Valmiin teoksen ympärille kuuluu myös paljon muuta työtä, esimerkiksi näyttely- ja apurahahakemusten kirjoittamista, näyttelysopimuksen allekirjoitusta, teosten kuljettamista ja ripustusta. Teosten kuljetus ei aina ole ihan mutkatonta, koska kuljetuskalusto ei aina vastaa tarvetta. Joskus joutuu tekemään pikaisia ja melko riskialttiitakin ratkaisuja (kuva 10.).

Kuva 10. Niko Saarinen: Suuren maalauksen kuljetukseen tehty kehikko peräkärryn.

Ripustuksen jälkeen otetaan vastaan yleisö ja mahdollinen palaute, mikä on taiteilijalle tärkeää ja jännittävää. Näyttelyn jälkeen työ jatkuu purkamisella, teosten takaisin kuljettamisella, mahdollisesti myytyjen teosten toimittamisella ja laskuttamisella, jos ei ole galleristin kanssa erikseen sopinut toisin. Näyttelyn jälkeen tulee myös teosten varastointi ja säilytys, mihin tarvitaan asianmukaiset tilat, jotta tehty työ ei mene hukkaan. Valmiissa teoksessa nähdään siis vain jäävuoren huippu taiteilijan työstä. Se mikä ei näyttelyssä avaudu katsojalle, paljastuu usein vain työpäiväkirjan merkintöjen kautta. Taiteilijat harvemmin puhuvat teosten kierrättämisestä tai tuhoamisesta.

3.6 Taiteilija omituisena työntekijänä

En voi olla miettimättä, mitä jos olisin joskus valinnut toisin. Miksi en valinnut? Vaikuttiko joku muu valintoihin vai teinkö ne itse? Taiteen tekeminen on palkitsevaa, mutta siinä ei ole mitään järkeä. Miksi teen kuvia tai käytän energiaa kivenveistoon? Taiteilijuus on outo ammatti ja itsensä kyseenalaistaminen tuntuu kuuluvan siihen.

Taiteen tekeminen on Alva Noen (2019, 36) ensimmäisen ja toisen tason toiminnan sekoittumista. Noen (2019, 36) mukaan tasolla yksi on esimerkiksi puhuminen, kuvien tekeminen ja tanssiminen, siis asioita, joita teemme luonnostamme. Tasolla kaksi hänen mukaansa ensimmäisen tason toiminnot organisoituvat uudelleen runoudeksi, taiteeksi tai koreografiaksi. Taiteesta Alva Noe sanoo, että se on eräänlaista työkalun siirtämistä pois kontekstista ja muuttamista omituiseksi. Näillä omituisilla työkaluilla ihminen tutkii itseään. (Noe 2019, 36.)

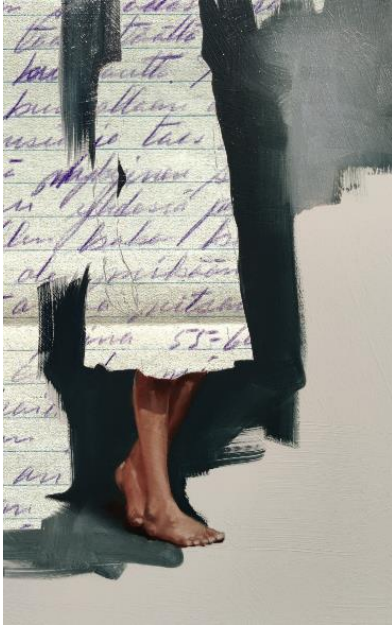
Taiteilija ei yksin valmista teosta, vaan lopputulos muokkautuu myös teoksen ehdoilla ja siksi se yllättää. Hannah Arendtille (1958, 128) taideteos on ajattelun tuote, joka toisinaan saa materiaalsen muodon. Itse olen pienestä pitäen sitonut ajatuksia materiaan piirtämällä, maalaamalla ja rakentamalla. Havainnointi ja ympäristön materiaalien tutkiminen ovat myös vaikuttaneet ajatteluuni. Koen materiaalin ja ajattelun vuorovaikutteisina, siksi taiteen tekeminen on aina tuntunut luonnolliselta valinnalta.

Alva Noelle (2019, 36) taide on alkuperäisestä tarkoituksestaan irrotettu, omituinen työkalu, jonka avulla tutkimme itseämme. Koen myös, että taiteilija on omituinen työntekijä, joka ei pyri tuottavuuteen, vaan on irrotettu työn kontekstista tutkimaan, pohdiskelemaan, kuluttamaan aikaa turhaan, etsimään vaihtoehtoja, kyseenalaistamaan, tarjoamaan vastausten sijaan kysymyksiä, hämmentämään ja harhauttamaan. Taiteilija työskentelee myös jossain määrin vastoin lineaarista aikakäsitystä, sillä joskus teos alkaa lopusta tai päättyy alkuun. Outous ja irrationalisuus on autonomisen taidekäsityksen yksinoikeutta, mutta tulevaisuudessa tämä omituisuus voi olla tavallinen osa kehittyvää yhteiskuntaa.

Taiteilija on omituinen työntekijä myös siinä, että hänen tekemästään työstä ei makseta samalla tavalla palkkaa. Laskin työtunteja, jotka käytin Muistiin piirretty -näyttelyn tekemiseen ja päädyin arviossani noin 600 tuntiin. Työmäärä sisältää materiaalin hankkimisen, suunnittelun, luonnostelun, teosten valmistuksen, viimeistelyn, näyttelytekstien kirjoittamisen, näyttelyn pystytyksen, avajaiset, taiteilijatapaamiset sekä näyttelyn purkamisen ja varastoinnin.

Kokonaisuus vastaa 15 x 40 tunnin työviikkoa. Vuonna 2023 minimipalkka oli 11,24 euroa, niin ansioksi olisi pitänyt tulla 6 744 €. Koska palkkaa en ole saanut, apurahaa ei ole myönnetty, eikä töitä ole ainakaan toistaiseksi kukaan ostanut ja materiaalikustannukset ovat olleet noin 2 000 €, niin hyvällä omallatunnolla voi sanoa tällä tavalla työskentelevää vähintäänkin omituiseksi.

Omituisena työntekijänä sain olla vaikuttamassa taiteen kautta sukututkimuksen tekemiseen. Osallistuin ohjaamaan tutkimusta tulkitsemalla, muuttamalla näkökulmaa ja muistamalla väärin lukemiani tekstejä ja käyttämällä vanhoja valokuvia teosten pohjana. Lopputulos rikastutti ja laajensi sukututkimuksen tekstin ulkopuolelle antaen mahdollisuuden monipuolisempaan tulkintaan. Yksi esimerkki tutkimuksen sisältöön vaikuttaneista teoksista oli kirjan kansikuviutus (kuva 11.). Kannen valmistuttua kirjaan tuli lisää vaimojen, leskien, yksinhuoltajien ja suvun naimattomien naisten näkökulmaa.

Kuva 11. Niko Saarinen: Sukukirjan kansikuva, 2023, digitaalisesti muokattu öljymaalauks.

Taiteellinen anti tälle tutkimukselle on siis kiistaton ja selkeästi osoitettavissa. Taaksepäin katsottaessa koko projektin olisi voinut tehdä toisin ja kirjan tekemiseen olisi kannattanut hakea rahoitusta monelta eri taholta. Projektin hallinta ja sen mahdollisuuksien ymmärtäminen onkin yksi tulevaisuuden taiteilijan tärkeä osaamisalue, jos haluaa saada myös toimeentuloa omituisena työntekijänä.

4 Taide, työ ja yhteiskunta

Taide on toimintaa, jota taiteilijaksi opiskellut tekee ammatikseen. Taiteilijoiden työ ei kuitenkaan ole homogeenistä, vaan jopa tavoitteet voivat olla erilaisia. Taidetyöhön liitetään perinteisesti autonomisuus, mutta samaan aikaan taide ottaa yhteiskunnallisesti kantaa. Asioihin vaikuttaminen on taiteen tärkeä tehtävä, mutta tietty irrallisuus ja outous on perusteltua, että asioita voi nähdä riittävän etäältä ja tuoreesti.

Työn käsitteen määrittely markkinatalouden näkökulmasta ei sellaisenaan selitä taiteellista toimintaa tai taiteilijuutta ammattina. Hyvinvointiin, yhteiskuntakritiikkiin, esteettisyyteen, tulevaisuuteen, inhimillisyyteen ja olemassaoloon viittaavat taideteokset ovat osa kehittyvää kulttuuria. Muuttuvan yhteiskunnan keskellä käsitteet tuntuvat katoavan, kunnes ne määrittyvät uudelleen toimivammasta näkökulmasta. Työn käsitteen muutos vaikuttaa suuresti myös ajatteluun taiteesta työnä ja ammattina.

Yhteiskunnan näkökulmasta taide on omituinen työkalu, eikä se toimi kuten vaara, vaan pikemminkin kuin työväline. Taide välittää ajatuksia, ideoita ja ehdotuksia yhteiskunnan ja siinä toimivien ihmisten välillä. Työvälineenä taide ei varsinaisesti tee mitään, vaan se haastaa tai helpottaa tavoitteiden saavuttamista.

4.1 Taiteella vaikuttaminen

Työstä puhuttaessa ei voida ohittaa politiikkaa. Vaikka taiteilijat ovat kokeneet välillä olevansa osa työväenluokkaa, niin puhuminen taiteesta työnä on ongelmallista. Tämä johtuu siitä, että taide toimii abstraktilla tasolla ja toisinaan myös yhteiskuntaa vastaan. Aivan kuten tieteellistä tietoa on koeteltava, niin yhteiskunnan tulee kestää taiteen kritiikki. Yhteiskunnallinen diskurssi on se, joka merkitsee suunnan taidetyön arvostukselle.

Taiteen ja markkinatalouden työn määrittelyssä on Teemu Mäen (2020, 121) mukaan suurimpana erona työn mielekkyys. Markkinataloudessa mielekkyys

rinnastetaan usein vapaa-aikaan, viihtyvyyteen ja lepoon, jotka taas ovat työn vastakohtia. Taiteilija kokee usein työnsä mielekkääksi ja siksi taidetyö saattaa ulkopuolisen näkökulmasta vaikuttaa helpolta. Jos taidetyö asetetaan näin työn vastakohtaksi, niin unohdetaan, että se tähtää toiminnallaan ponnistuksia vaativaan ja joskus jopa vaikeaselkoiseen nautintoon.

Taiteilijan työn paradoksia on varmasti myös lisännyt se, että taiteilijat ovat myös olleet määräävän ja varakkaan kansanosan palveluksessa tuottaessaan esineitä, joilla on tehty eroa rahvaan ja aatelisten välille (Suzman 2022, 231–232). Taiteen näkeminen valtaapitävän kansanosan ylellisyystuotteena ja viihdykkeenä on vääristänyt taidetyön käsitettä.

Mitä annettavaa taiteella yhteiskunnallisesti on? Taideteos ei ole käyttöesine, mutta se voi tarjota oivalluksia ymmärtää muutosta ja kehittää ajattelua. Taide tarjoaa keinon tutkia minuutta, yhteiskuntaa, arvoja, ympäristöä, tietoa, maailmankaikkeuden rakennetta ja olemisen syytä. Taiteesta ei löydä ohjeita hyvään elämään tai selkeää selitystä tiedosta, mutta se voi antaa uuden kulman hyvän elämän määrittelyyn sekä kyseenalaistaa olemassa olevaa tietoa.

4.2 Rakentava keskustelu

Taidetyöstä puhuttaessa tulisi erottaa toisistaan taiteilijan tekemä toiminto ja toimeentulo. Taiteilijan työ ei aina ole tuottavaa, eikä se näin ollen toimi samoilla markkinatalouden säännöillä kuin tuotannollinen työ. Taiteilijan pitää saada työstään toimeentuloa, mutta ansaintamallit ovat erilaisia kuin muilla aloilla. Tämä on yksi tärkeä asia, joka pitäisi ottaa paremmin huomioon julkisessa keskustelussa. Myös taiteilijan tuottama yhteiskunnallinen arvo tulisi ottaa monipuolisemmin huomioon erityisesti julkisesta taiteesta puhuttaessa. Poliittisen populismin suosima vastakkainasettelu talouden ja taiteen arvojen välillä ei ole kovin rakentavaa taidetyön arvostuksen näkökulmasta.

Tulevaisuudessa tulemme ymmärtämään työn käsitteen laajemmin kuin vain taloudellisen tavoitteen näkökulmasta. Työllä voidaan tavoitella toisenlaista tuottoa kuin markkinatalouden ainainen talouskasvu. Nykyisin on jo nähtävissä

hyvinvoinnin käsitteen laajeneminen ulos materialismista. Toisaalta myös taiteen kentällä markkinatalouden arvojen sekoittuminen olemassaolon ja elämää ylläpitävien arvojen kanssa ovat ristiriidassa keskenään.

Taiteilijan työn arvostuksessa tai sen puutteesta puhuttaessa käydään siis perustavanlaatuisia keskusteluita arvoista, markkinatalouden ylivallasta, varallisuuden jakamisesta ja tulevaisuuden näkymistä. Työstä voi hyvin sanoa, että se on poliittista ja taiteilijan työ on juuri sitä, mitä tulevaisuudessa tarvitaan.

4.3 Taiteilijan työ

Taiteen tekijöillä on kysyntää eri sektoreilla, yrityksissä, organisaatioissa, politiikassa, tutkimuksessa jne., mutta käytännöt taiteilijan työllistymiseksi eivät ole vielä kovin vakiintuneita. Muutos on hidasta ja ajattelu aina kasvavasta taloudesta on yksi jarru kehityksen tiellä. Korhonen ym. (2013, 13) toteavat TAIKA-hankkeen raportissaan, että yrityksillä on korkea kynnys lähteä kokeilemaan yhteistyötä taiteilijoiden kanssa. Heidän mukaansa esimerkiksi tuote- ja palvelukehitysprosessit eivät kiireen keskellä ole valmiita aikaa vieviin kokeiluihin, vaikka kehityksen kannalta se voisikin olla tuottavaa.

Taiteen ja taiteilijoiden käyttö voi parhaimmillaan olla koko työyhteisöä ja työmenetelmiä kehittävää. Suppeimmillaan teokset tai taideprojektit toimivat viihdykkeenä tai työympäristön kaunistamisena (Korhonen ym. 2013, 13). Taide koristeena tai viihdykkeenä perustellaan usein yrityksille hyvinvointidiskurssin avulla. Nykyisin taiteilijan ja taiteen roolia aletaan ymmärtämään kuitenkin laajemmin, uudenlaisten näkökulmien avaajana ja vaihtoehtoisten toimintatapojen esittäjänä (Korhonen ym. 2013, 13).

Talousdiskurssin näkökulmasta taiteilija tuo eri prosesseihin mukaan vaihtoehtoisia arvoja tehokkuuden, talouden ja kilpailun rinnalle. Näillä uusilla tulokulmilla voidaan kohdata tulevaisuuden maailman muuttuneita haasteita. Taide kokeilee, etsii, hakee ja yleensä lopputulos yllättää jopa tekijän (Korhonen ym. 2013, 14).

Taiteilijuus ammattina edustaa monia tulevaisuuden työn tärkeitä arvoja esimerkiksi, yksilöllisyys, omaehtoisuus, yhteiskunnallinen merkityksellisyys ja monipuolisuus. Toisaalta taas taloudellinen menestys, yhteiskunnallinen arvostus ja helppous, joita myös pidetään tärkeinä unelma-ammattissa eivät automaattisesti kuulu taiteilijuuteen.

Taiteilija toimii monessa mielessä yrittäjänä ja tämä aiheuttaa myös sekaannusta, koska taiteen tekijöitä ei varsinaisesti valmenneta kouluissa yrittäjiksi. Tähän vaikuttaa varmasti se, että taidekoulutus nojaa edelleen vahvasti autonomisen taiteen ajatukseen ja näin ollen taide nähdään osin markkinataloudesta irrallisena. Toisaalta yrittäjyyskoulutuksen puuttuminen voi johtua siitä, että taiteilijana voi toimia myös täysin apurahojen ja erilaisten projektirahoitusten turvin.

On olemassa myös joukko taiteilijoita, jotka ajattelevat yrittämisestä ja taiteilijuu-desta ennakkoluulottomasti yhdistäen nämä kaksi ilman ristiriitoja. Yksi tällaisista esimerkeistä on Taiteilija Maija Kovari, joka toimii yrittäjänä julkisia teoksia tehdessään. Taiteilija sanoo Helsingin Sanomien (Nieminen, 2017) haastattelussa, ettei koe ristiriitaa yrittäjyyden ja taiteilijuuden välillä. Kovari kertoo edelleen haastattelussa, että taidealan kehityksen kannalta on jopa suotavaa, että vanhoja käytänteitä muutetaan ja ajatellaan asioista uudella tavalla (Nieminen 2017.) Maija Kovari sai 2023 Taikelta kolmivuotisen apurahan, joten ihan puhtaana yrittäjänä hänkään ei toimi.

Taiteen tekijänä Maija Kovari edustaa ennakkoluulotonta nuorta taitelijapolvea, joka ei suostu tiukkojen normien määriteltäviksi. Tällainen ajattelutapa on lisääntymässä ja taiteilijuus saa sen myötä uusia ulottuvuuksia, mutta myös laajempaa arvostusta. Tämä ei poista sitä tosiasiaa, että taiteilijan työ on moninaista, eikä Kovarin tapa työskennellä sovi kaikille tai kaikenlaiseen tekemiseen.

Osa taiteilijoista toimii jo nyt yrittäjinä, mutta markkinoilla ei silti ole riittävästi julkisia tai yksityisiä tilaustöitä, jotta kaikki taiteilijat voisivat alkaa yrittäjiksi. Vaikka taiteilijakoulutus rakentuu edelleen osin autonomisen taiteilijan ihanteelle, niin uusien taidemuotojen myötä tapahtuu myös kehitystä. Taiteilijan rooli teoksen omistajasta on taiteen kentän laajentuessa muuttumassa eräänlaiseksi

yhteisomistajuudeksi (Korhonen ym. 2013, 15). Erilaisten yhteisöprojektien avulla taiteilijat voivat työllistyä uusilla sektoreilla, vaikka tällaisiin aineettomiin teoksiin on toistaiseksi vielä haasteellista löytää rahoitusta.

Suomen Taiteilijaseura pilotoi Nuoret 2023 -näyttelyn yhteydessä taiteilijoiden työllistymishankkeen. Siinä nuoria taiteilijoita palkattiin työsuhteeseen Suomen Taiteilijaseuraan valmistamaan teosta näyttelyyn. Kokeilun tuloksista oli keskustelutilaisuus 25.10.2023 ja sen yhteydessä julkaistiin *Kuvataiteilija kuukausipalkalla: opas taiteilijan työllistämiseen työsuhteella*. (Suomen Taiteilijaseura 2023b)

Kokeilussa mukana ollut nuori taiteilija Anna-Karoliina Vainio koki työsuhteessa taiteilun hyväksi, mutta näki siinä myös kehitettävää. Hän nosti esiin mm. työaikamäärittelmän, jossa sopimuksen mukaan sitoutui tekemään 7,5 tuntia taidetta joka arkipäivä. Tämä oli Vainion mukaan hieman ristiriidassa taiteilijan työnkuvan kanssa. Hän myös koki holhoavana, että työskentelyä seurattiin tarkkaan ja olisi mieluummin ottanut itselleen vastuun työn tekemisestä. (Kask, 2023.)

Erilaisia malleja taiteilijan työllistämiseksi haetaan siis monella sektorilla ja tarve taiteilijan työn arvonnostamiseksi on suuri. Kokeilut ja kyselyt auttavat hahmottamaan kokonais kuvaa taiteilijan työstä työmarkkinoilla. Jossain määrin vaarana on, että kokeilut lisäävät kuilua eri alojen työntekijöiden välillä. Läpinäkyvyys ja eri työllistämismallien arvopohjan perustelu on tärkeää nostaa esiin julkisessa keskustelussa.

Taiteilijan työn prekaari asema on näkynyt omassa työskentelyssäni niin, että olen tasapainoillut opetustyön ja luomistyön välillä. Tämä on taannut toimeentulon ja mahdollisuuden tehdä taidetta. Koska vuoden 2023 aikana olen voinut keskittyä pelkästään taiteen tekemiseen ja sen opiskeluun, niin olen huomannut, miten paljon ilmaisuni on kehittynyt. Myös verkostoitumiseen on jäänyt enemmän aikaa, koska en ole ollut säännöllisesti päivätöissä.

4.4 Taidetyö ja koulutus

Taidekoulutus vastaa taiteilijoiden itsensä ohella ammatti-identiteetin luomisesta ja kehittymisestä yhteiskunnan mukana. Oman taiteilijuuden ymmärtäminen osana yhteiskuntaa ja kulttuuria on tärkeää, mutta oleellista on myös purkaa vastakkainasettelua muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin. Pyhyysdiskurssin sisällä voisi purkaa myyttejä taiteen autonomisuudesta ja vastakkainasettelusta markkinatalouden kanssa. Tällaisella ajattelulla voisi vahvistaa luovaa ja positiivista yhteiskunnallisten rakenteiden kehitystä.

Taidekoulutuksen tulisi esitellä opinnoissa enemmän erilaisia ansaintamalleja, joiden avulla tulevat taiteilijat olisivat paremmin perillä mahdollisuuksistaan tulla toimeen. Taiteen tekeminen säilyy tulevaisuudessakin hybridimäisenä työnä, mutta prekaari asema voisi vahvistua koulutuksen avulla. Toisaalta hybridityöskentely tulee yleistymään myös muilla aloilla, ja taiteilijat voisivat toimia jopa esimerkiksi eri työllistymismahdollisuuksista.

Taiteilijan työn mielekkyyttä voisi lisätä myös se, että verottajan kanssa voisi ennakoon sopia oman taiteilijuuden mallista, onko taiteilija yrittäjä, apurahalla toimiva tai työsuhteessa oleva vai työllistymätön. Samalla käytössä voisi olla entistä laajempi kirjo huojennuksia taiteilijoille, joille ei ole apurahoja tai työllisyysmahdollisuuksia, mutta jotka haluaisivat silti tehdä taidetta päätoimisesti ilman yrittäjämäistä ansaintatavoitetta tai toista työtä.

Yrittäjille on jo olemassa erilaisia malleja ja huojennuksia, mutta niiden tiedostaminen ja hyväksi käyttäminen taiteilijoiden keskuudessa on heikkoa. Tämä saattaa johtua siitä, että yrittäjyyteen liittyvä hallinnollinen työ koetaan taiteen tekoa vaikeuttavana. Taideopetus voisi omalta osaltaan lisätä sisältöä yrittäjän talouden hallinnasta ja hallinnollisesta työstä. Opiskelupolkuihin voisi rakentaa selkeitä malleja eri vaihtoehdoille, jolloin mahdollisuudet tulla toimeen taiteilijan työllä kasvaisivat. Tällaisten muutosten aikaansaamiseksi tarvitaan yhteistyötä taidekoulujen, verottajan, Kansaneläkelaitoksen sekä taiteilijoiden etujärjestöjen välillä.

Myös taiteilijoiden tulisi entistä paremmin osata huomioida toimeentulon haasteet ja kouluttautua rohkeasti verotuksen, yrittämisen ja lainsäädännön tarjoamiin vaihtoehtoihin. Ajattelumallia tulisi muuttaa niin, ettei virallisia tahoja nähtäisi aina taiteellisen työskentelyn vastavoimana, vaan myös mahdollistajana ja turvana. Tällainen ajattelu voi tuntua rajoittavalta ja monimutkaiselta, mutta sen ottaminen mukaan opintoihin riittävän varhaisessa vaiheessa auttaisi asian sisäistämässä.

Taidetyön määrittely ja erilaisten diskurssien sisällä käyty arvokeskustelu on valan käyttöä, joka ohjailee yleistä keskustelua. Markkinatalouden valtakausi alkaa olla ohi ja uudenlainen talousjärjestelmä tulee määrittämään työn ja tuottavuuden uudelleen. Tämän vuoksi on taiteilijoiden ja taidetyön näkökulmasta erittäin tärkeää, että taidediskursseja kehitetään koko ajan aikaan sopiviksi.

Taidemaailma eri instituutioineen on ratkaisevassa roolissa ohjatesaan keskustelua taidetyön määrittelystä. Myös taiteilijoilla on merkittävä rooli siinä, miten taidetyö näyttäytyy ja millainen sen asema yhteiskunnassa on. Taidetyötä tutkitaan ja kartoitetaan monesta eri suunnasta, mikä myös vahvistaa sen arvostusta ja asemaa. Taiteellisen työn omistajuuden muutos ja autonomian sulautuminen muihin aloihin tulee väistämättä muuttamaan myös taidekoulutuksen ammattiaineita. Taidekoulutuksen vähentäminen ei kuitenkaan ole ratkaisu, vaan sitä pitää muuttaa vastaamaan uusia haasteita, esimerkiksi painottamalla opetuksessa taiteilijan identiteettiä.

5 Hanskat naukaan

Taide on aina ollut osa elämäni, ja tämän opinnäytetyöprosessin myötä ymmärrän sitä jälleen kerran hieman eri tavalla. Muistiin piirretty -näyttelyn kautta olen saanut vahvistusta omalle taidekäsitteelleni. Koen merkityksellisenä kohtaamiset ihmisten kanssa. Erityisen tärkeänä pidän kohtaamisia, joissa näyttelyn teokset ovat olleet merkittävässä välittäjän roolissa. Olen ymmärtänyt uudelleen taiteilijan, teoksen ja vastaanottajan merkityksen.

Vaikka ymmärrän, että omien taiteellisten työskentelyprosessien analysoiminen ei kata koko taidetyön kenttää, niin se antaa riittävästi pohjaa oivaltaa luovan työn erityispiirteitä suhteessa muihin aloihin. Taiteeseen liittyy tietty määrä autonomiaa, mutta tärkeintä on luoda teoksia, joissa on riittävästi tarttumapintaa vastaanottajalle. Taidetyön erityispiirteet tulee säilyttää, mutta niistä ei saa tehdä muuria vastaanottajan ja teoksen väliin.

Taiteilijan heikko asema työmarkkinoilla voi hyvinkin johtua työn käsitteen liiallisesta sitomisesta taloudelliseen tuotantoon. Taiteilijan työssä myös katkeroituu helposti, työn arvostuksen puutteesta ja yhteiskunta sääntöineen ja lakeineen näyttäytyy eräänlaisena vihollisena. Oma suhtautumiseni taiteilijuuteen yrittäjänä auttaa työllistymisessä, vaikka joudunkin tekemään jonkin verran hallinnollista työtä.

Taiteellisen sukututkimuksen tekeminen on auttanut minua muokkaamaan ja irtautumaan käsityksestäni työstä itseisarvona. Taidetyön erityispiirteet ovat avautuneet myös uudella tavalla analysoidessani omaa työskentelyäni. Teoksen valmistamiseen käytetty aika on helppoa mieltää työksi, mutta suunnittelua, ajattelua, valmistelutyötä tai näyttelyn jälkeistä toimintaa harvemmin tulee laskeneeksi mukaan.

Taiteellisen opinnäytetyön kautta olen oivaltanut, miten erityislaatuista taiteellinen työ on. Työ ei rajaudu teoksen valmistamiseen, vaan se kattaa koko prosessiin ja läpäisee jopa materian. Joskus ajattelu tapahtuu käsien avulla ja näyttäytyy materiassa. Taidetyön laatua ei myöskään voi mitata talouden mittareilla, eikä se

aina tuota tulosta. Taidetyön selkein erityispiirre on sen tavoittelemat arvot heijastelevat kulloisenkin yhteiskunnan tarpeita.

Taidetyön arvostukseen vaikuttaa suuresti myös se, että taiteen objektiivinen arviointi on vaikeaa. Ulkopuolisen näkökulmasta taiteen arvottaminen koulutuksen, saatujen apurahojen, palkintojen ja julkisuuden avulla ymmärretään helposti niin, että hyvää taidetta on sellainen, joka on jo arvioitu hyväksi taiteeksi. Tällaisen tautologisen ajattelun välttämiseksi taiteen arvottamisesta käydyn keskustelun tulisi olla mahdollisimman läpinäkyvää. Liian autonominen taide ajautuu myös usein etäälle yhteiskunnasta ja ihmisistä. Perusopetuksen taidekasvatuksella uskon olevan paljon vaikutusta siihen, miten taidetyötä arvotetaan julkisessa keskustelussa.

Taiteilija on omituinen työntekijä, joka käyttää omituisia työkaluja. Tämän takia taiteilijan tulisi entistä paremmin ymmärtää ammatti-identiteetti eräänlaisena monitahoisena arvovalintana, jossa taloudellisen menestyksen sijaan tavoitellaan kestävämmällä pohjalla olevia arvoja. Valintojensa kautta taiteilija joutuu tekemään kompromisseja ja luovimaan yhteiskunnassa, jossa markkinatalous edelleen määrittelee hyvinvoinnin jakautumista. Taiteilija operoi omituisena työläisenä ja omituisine työineen yhteiskuntakoneen sisällä muokaten sitä osa osalta uudenaikaiseen aikaan sopivaksi.

Taideteoksen arvon määrittelen sen mukaan, miten hyvin materia on järjestynyt tuottamaan merkityksellisiä kokemuksia vastaanottajalle. Menestys taiteilijana ei ole sama kuin monta myytyä teosta tai saatua apurahaa, vaan miten syvällisesti taiteellinen prosessi koskettaa muita. Teosten myynti tai saadut apurahat noudattelevat talouden logiikkaa, eivätkä siksi sovi mittaamaan taidetyön todellista arvoa.

Taiteellinen opinnäytetyöni opetti minulle paljon tärkeää taiteesta, taiteilijuudesta ja taiteen kokemisesta. Kirjallinen opinnäytetyö osoitti, että taidetyö voi olla joskus helposti nähtävillä ja toisinaan se piiloutuu materiaan tai prosessiin. Taide omituisena työkaluna ja taiteilija vielä omituisempina työntekijänä ovat

olennainen osa tulevaisuuden työkenttää huolimatta siitä, millaisilla tavoilla toimeentulo on ratkaistu.

Muistiin piirretty -näyttely on ohi ja sain paljon merkityksellisiä kohtaamisia. Minulle avautui näyttelyn myötä paljon taiteilijan ammatin näkökulmasta positiivisia ovia ja palaute oli varsin rohkaisevaa. Kaikesta tästä huolimatta olen taiteilijana edelleen epävarma ja usko omaan tekemiseen horjuu. Taiteilijana koen, että tärkein ominaisuus on usko omaan tekemiseen.

Toisaalta hyvänä päivänä haluaisin jo siirtyä eteenpäin tekemään seuraavia teoksia, kehittyä ja haastaa opittua. Uusmaterialismi, ihmisten kohtaaminen teosten äärellä tuntuu muodostavan tulevaisuudelle uudenlaista suuntaa. Tuolle pienelle ja hämärälle polulle lähden haparoivin askelin, mutta päättäväisenä.

Lähteet

Arendt, H. 1958. Vita Activa: Ihmisenä olemisen ehdot. Suom. Tuominen, T. E-kirja Ellibs-kirjapalvelu. Tampere: Vastapaino. Vaatii kirjautumisen palveluun. Viitattu 27.10.2023. <https://www.ellibs.com/fi/book/9789517685382/vita-activa-ihmisenä-olemisen-ehdot>.

Dufva, M. & Rekola, S. 2023. Megatrendit 2023 SITRA. Helsinki: PunaMusta OY Viitattu 17.6.2023 https://www.sitra.fi/app/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf

Duunitori 2023. Kuvataiteilija. Viitattu 13.9.2023. <https://duunitori.fi/ammattiopas/kulttuuri-viihde-ja-taidealat/kuvataiteilija>

Heinänen, P. & Kojonen, M. 2023. Kuvataiteilijan valmistujaisjuhlat. Mustekala 7.6.2023. Viitattu 7.6.2023. <https://mustekala.info/kuvataiteilijan-valmistujaisjuhlat/>

Jakonen, M.; Jonker-Hoffren, P.; Kontturi, K.-K. & Tiainen, M. 2021. Taidetyön yhteismuotoutuva todellisuus: Ehdotus monitieteiseksi lähestymistavaksi. *Kulttuurintutkimus*, 38 (2–3), 96112. Viitattu 21.9.2023. <https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/102980>

Karhu, M. 2013. Taide sosiaalisen kokemuksen ilmaisuna. Helsinki: Aalto ARTS books.

Kask, E. 2023. Taiteilijoiden toimeentulo. Artpod 27.4.2023. Viitattu 21.7.2023. <https://open.spotify.com/episode/3MFiSY5mlzRnrKt17GdtDI>

Kolu, M. 2023. Ihmettely ja uteliaisuus eivät elätä kuvataiteilijaa. Helsingin Sanomat 21.7.2023. Viitattu 21.7.2023. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009697950.html>

Kontturi, K.-K. 2012. Uusmaterialistista nykytaiteen tutkimusta. *Tahiti*, 2(2). Viitattu 13.10.2023. <https://tahiti.journal.fi/article/view/85438>

Korhonen P.; Rönkä A-L.: Pasanen -Willberg R. & Kuhanen I. 2013. Taide ja työ – Rakenteita ja osaamista. TAIKA-hanke. Viitattu 17.9.2023. <https://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/files/2009/02/Taide-ja-ty%C3%B6.pdf>

Lampela, K. 2012. Taiteilijoita tarvitaan ihan toisenlaisiin hommiin. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lehtinen, D. 2023. Museoon pelkät raamit lähettänyt taiteilija joutuu palauttamaan teosta varten saamansa rahat. Helsingin Sanomat. Viitattu 18.9.2023. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009863738.html>

Leppä, A. 2023. Taidemaalari Toni Hautamäki kitkuttelee sadalla eurolla kuukaudessa, mutta töitä kinutaan ilmaiseksi – Miksi taidetta arvostetaan mutta taiteilijoita halveksutaan? APU 16.10.2023 Viitattu 23.10.2023 <https://www.apu.fi/artikkelit/toita-ilmaiseksi-miksi-taiteilijoita-halveksutaan>

Mäki, T. 2020. Taiteen tehtävä. E-kirja Ellibs-kirjapalvelu. Helsinki: Into kustannus. Vaatii kirjautumisen palveluun. Viitattu 27.10.2023. <https://www.ellibs.com/fi/book/9789523514157/taiteen-tehtava-esseita>.

Noë, A. 2019. Omituisia työkaluja. Suom. T. Kilpeläinen. E-kirja Ellibs-kirjapalvelussa. Tampere: niin&näin. Vaatii kirjautumisen palveluun. Viitattu 27.10.2023. <https://www.ellibs.com/fi/book/9789527189405/omituisia-tyokaluja-taide-ja-ihmisluonto>.

Puttonen, M. 2023. Opiskeluvalinnalla on valtava merkitys loppuelämän tulotason kannalta. Helsingin Sanomat. 9.5.2023 Viitattu 13.10.2023. Saatavissa <https://www.hs.fi/tiede/art-2000009512551.html>

Siukonen, J. 2011. Vasara ja hiljaisuus. Helsinki: Kuvataideakatemia.

Suomen Taiteilijaseura 2023a. Kuvataiteilija työsuhteessa kuukausipalkalla. Viitattu 13.10.2023. <https://www.artists.fi/fi/kuvataiteilija-tyosuhteessa-kuukausipalkalla>

Suomen Taiteilijaseura 2023b. Kuvataiteilija kuukausipalkalla - opas taiteilijan työllistämiseen työsuhteella. Viitattu 26.10.2023. https://www.artists.fi/sites/default/files/inline-files/Nuoret_2023_Opas_fi_25102023.pdf

Suzman, J. 2022. Työn historia. Suom. I. Rekiaro. E-kirja Ellibs-kirjapalvelussa. Helsinki: SKS Kirjat. Vaatii kirjautumisen palveluun. Viitattu 27.10.2023. <https://www.ellibs.com/fi/book/9789518582918/tyon-historia-mihin-kaytamme-aikamme>.

Taiteen edistämiskeskus 2023. Apurahat 2023. Viitattu 17.9.2023. <https://www.taike.fi/fi/myonnetyt-apurahat/valtion-taiteilija-apuraha-304-ammattilaiselle>

Taiteilijoista moni vaihtaa alaa 2023. Pääkirjoitus Helsingin Sanomat 7.4.2023. Viitattu 14.5.2023. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000009498154.html>

Vuori, S. 2023. Sivistyksen hinta. Helsingin Sanomat 17.0.2023. Viitattu 17.9.2023. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009846331.html>